

[B] **DE MEESTE MENSEN DIE IK OOIT BEN
GEWEEST. DRIE DICHTBUNDELS
VAN MAX TEMMERMAN**

In 2015 verscheen van Max Temmerman (1975) de gedichtenbundel *Zondag acht dagen*, dat volgens de achterflap het “sluitstuk van een drieluik over de immer voortschrijdende tijd” zou zijn. Deze bundel volgt op debuut *Vaderland* (2011, nominatie voor de C. Buddingh'-prijs) en *Bijna een Amerika* (2013, bekroond met Herman de Coninck Publieksprijs). In Vlaanderen hebben de eerste twee bundels op enthousiaste reacties kunnen rekenen, in Nederland sloegen ze aanzienlijk minder aan. Bij *Vaderland* zou dat aan de locatiegebonden thematiek kunnen liggen, bij *Bijna een Amerika* aan de toon. Bij *Zondag acht dagen* zou Temmermans wisselvalligheid best eens een *dealbreaker* kunnen worden. Toch loont het om zijn bescheiden oeuvre-tot-nu-toe onder het vergrootglas te leggen.

Hoewel achterflappen zeker niet altijd te vertrouwen zijn, staat achterop Temmermans debuut *Vaderland* een treffend citaat van Benno Barnard, die de gedichten beschrijft als “niets van wat ouwe tantes als poëzie beschouwen”. De bundel is qua taalgebruik prozaïsch, en de gedichten zitten door hun lange regels geregeld tegen prozapoëzie aan. De titel kan ook uitgelegd worden als “het land van de vader”; de twee belangrijkste thematische lijnen in de bundel zijn het overlijden van een vader en het vervreemden van de eigen Vlaamse cultuur. Dat thematische verband is niet onverwacht: ouders fungeren vaker als symbool voor de cultuur van afkomst. Mustafa Stitou bijvoorbeeld schreef in zijn bundel *Tempel* (2013) hoe de “ik” en zijn overleden vader samen op pad zijn: “Hij moet van zijn god met zijn gezicht naar het oosten liggen, dacht ik, richting Mekka. Gelukkig vraagt hij me niet waar het oosten is, want ik weet het niet.” In Temmermans *Vaderland* komen de lijnen vader en Vlaanderen niet samen in een soort kruispunt, maar in een kluwen waar ook andere thema's in verstrengeld zijn: “Mijn land bleek leeg. We hadden de Walen over de kling gejaagd, / mijn vader was dood, mijn lief weg en vrienden van vroeger spraken / nieuwe talen die ik niet begreep.” Er is sprake van een proces: de vader overlijdt na een tijd in het ziekenhuis en zijn zoon, de “ik”, vervreemdt langzaam van zijn omgeving, een “dal

van manke politici en myope ondernemers". Elders geeft Temmerman een kleinburgerlijke Vlaming, die wellicht het Vlaams Belang steunt, een stem: "En weet ge wat dat dat is? / Het zijn de Walen, de Turken en de Marokkanen. De werkloze jeunettes / van hiernaast en die van hierover, met hare vent die láng op verlov is." Toch is de visie op de eigen cultuur dubbel in *Vaderland*: "Ik wil inburgeren in mijn eigen land."

Bijna een Amerika blijkt vervolgens een bundel te zijn die enerzijds een logisch vervolg op het debuut is, en anderzijds een breuk. De thematiek behelst deze keer onder meer het overlijden van de moeder. Rouw als thematische lijn wordt deze keer niet aan Vlaanderen gekoppeld, maar aan de jeugd van de verteller. Na die kindertijd vol onbezonnenheid en grote verwachtingen volgt het besef dat alles tijdelijk is en voorbij gaat. De verteller hoort bijvoorbeeld dat de studentenhuizen waar hij "gouden jaren" heeft beleefd, zijn gesloopt. De opzet van de bundel is lossier dan het kluwenachtige *Vaderland*. De breuk met het debuut zit echter vooral in het taalgebruik: dat is lyrischer geworden, "traditioneel poëtisch" bijna, en staat een eind af van het debuut. Een aantal gedichten is in sonnetstrobouw gegoten, of zelfs een volbloed sonnet geworden, rijm inclusief. De "ouwe tantes" kunnen in deze tweede bundel heel wat ontdekken dat zij wel als poëzie beschouwen. Neem regels als "Ik mag niet vergeten hoe we 's nachts herten zagen / passeren als infrarode schimmen. Hoe legioenen / kikkers kwaakten en roofvogels blind voor zich uitstaarden." In Nederland is de hedendaagse poëzie toch vaak parlando, of staat ze juist (op al dan niet barokke wijze) een eind van alle daags taalgebruik af (denk aan bijvoorbeeld Remco Campert enerzijds en Tonnis Oosterhoff anderzijds). Dat wil niet zeggen dat daar niet over grote thema's geschreven wordt, maar Temmermans combinatie van bijna *vintage* dichterlijk taalgebruik en grote thema's doet evenwel erg Vlaams aan; de toon van iemand als Leonard Nolens is niet ver weg. De stijl is wat gekunsteld en neigt naar het hoogdravende. Je moet er tegen kunnen.

In *Zondag acht dagen* keren thema's uit de vorige bundels terug, zoals rouw en vervreemding. Ze worden wat abstracter aangepakt. Er zijn rouwgedichten voor iemand die met "u" aangesproken wordt, maar wiens identiteit niet

duidelijk wordt. Vervreemding speelt een bescheiden rol, maar anders dan in *Vaderland* wordt die niet expliciet aan Vlaanderen gekoppeld. De titel van deze derde bundel maakt dat eigenlijk al duidelijk. Die verwijst, anders dan *Vaderland* en *Bijna een Amerika*, niet naar een plaats, maar naar tijd. Het is ook de tijd die de thematische hoofdrol opeist in *Zondag acht dagen*, in de vorm van dagen die "[z]odra ze bestaan, [...] uit meer [willen] bestaan", maar ook de kunstmatige indeling van tijd, "[z]oals de Romeinen hun tijd indeelden / in voor en na de stichting van hun stad". Deze thematiek was ook al in de vorige bundel aanwezig, maar schuift hier veel prominenter naar voren. Geregeld weet Temmerman iets abstracts als tijd concreet te maken. Hij zet bijvoorbeeld een personificatie, een stijlmiddel dat heel snel verkeerd uit kan pakken, succesvol in door de onbarmhartigheid van de verstrijkende tijd te beschrijven als dagen die het liefst warm en dicht op elkaar willen zitten. Hij kan echter ook een voorbijganger weer oproepen, zoals met de voorbijgangers die spontaan terugkeren naar hun kindertijd en bijbehorende logica in deze vrolijk makende regels:

Een jongetje
blokkeerde het voetpad met een fort
van fiets, voetbal en springtouw.
Geen mens kon nog passeren,
maar dat leek niemand te irriteren.

Zondag acht dagen kent helaas ook een opvallende zwakte. Een van de gedichten begint met: "De meeste mensen die ik ooit ben geweest / verloor ik gaandeweg uit het oog." Die "zelen", de bejaarde, die van vijftien, zeven, achtentwintig, enzovoort, treden op als personages die soms met elkaar communiceren en elkaar niet altijd begrijpen. In Temmerman zelf lijken verschillende dichters te schuilen. Er is er een die directe en vaak prozaïsche gedichten schrijft (die enigszins in de lijn van *Vaderland* liggen), iemand die "traditioneler" te werk gaat (en zo bij *Bijna een Amerika* aansluit) en een dichter die obscure, duistere regels schrijft als "Kerkklokken geven de tijd aan op het ritme / van verdwaalde satellieten. Vlaamse gaaien / vliegen door het hoofd van werkloze kosters." Het zijn die laatste twee kanten die de directe en daardoor helder communicerende dichter in hem dwarszitten.

Temmerman kiest vaak voor mooi bedoelde formuleringen die verder geen doel lijken te dienen. De duif op het dak koert niet, maar strooit gutturalen in het rond. Zo'n omslachtige beschrijving voegt niets toe. Bovendien zijn sommige beelden gewoonweg onduidelijk, bijvoorbeeld: "ik lig er uitgestrekt, loom als een leesteken." Wat voor een leesteken? Een liggend streepje wellicht, want een vraagteken ligt niet. Maar wat is er dan zo loom aan dat streepje, en waarom dat vage "leesteken"? Het is een verwarrende formulering, die het gedicht geen goed doet.

Zondag acht dagen is een onevenwichtige bundel, waarin Temmerman de communicerende kracht van zijn eigen gedichten geregeld ondermijnt met onhandig taalgebruik of niet-intuïtieve beelden. Hij kan het wel, gedichten schrijven die iets tijdloos hebben, alsof ze uit steen gehouwen zijn, zoals 'Plaats vergaan'. Daarin keren overleden ouders terug op aarde, en vragen "hoe het met ons gaat. / Hoe het er voor staat met het huis, / de politiek. Onze straat." Er is echter geen plaats meer voor hen: "van kindsbeen hebben we geleerd / dat weggegaan betekent plaats vergaan. // En daar houden ze zich aan." Deze dichter heeft zijn thematiek gevonden, streeft tijdloosheid na, maar heeft nog niet de optimale taal daarvoor gevonden. De eenvoudigere beelden en formuleringen liggen hem het best, die zijn raak. Maar na drie bundels lijkt Temmerman nog niet in de fase te zijn dat zijn poëzie zich echt uit begint te kristalliseren. Hij blijft zich nog ontwikkelen, de vraag is alleen: welke kant op? Hopelijk neemt volgende keer de juiste dichter in hem het voortouw.

MAARTEN BUSER

MAX TEMMERMAN, *Zondag acht dagen*, Vrijdag, Antwerpen, 2015, 80 p; *Bijna een Amerika*, 2013, 60 p; *Vaderland*, 2011, 48 blz.
